

МЕТОДОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ НА КВАНТИТАТИВНИОТ ПРИСТАП ВО МЕЃУКУЛТУРНАТА ПСИХОЛОГИЈА

Кратка содржина

Текстот ги дискутира специфичните проблеми на квантитативниот пристап во меѓукултурните истражувања, поврзани со нивото на анализа, со правевејќи примерок и со обезбедувањето еквиваленција во значењето на мерените концепции и на мерните инструменти, илустрирајќи ги со примери од досегашни истражувања. Анализата на проблемите е проследена со презентација на најчестите решенија за нивното надминување, како и со осврт кон нивната ефикасност. Трудот завршува со приказ на различните нивоа на ефикасност во изведувањето на заклучоци во доменот на истражување на културите.

Клучни зборови: КВАНТИТАТИВНИ МЕТОДИ, МЕЃУКУЛТУРНА ПСИХОЛОГИЈА, НИВО НА АНАЛИЗА, ФУНКЦИОНАЛНА ЕКВИВАЛЕНЦИЈА, КУЛТУРНА ПРИСТРАСНОСТ, НИВОА НА ЗАКЛУЧУВАЊЕ

Гледиштето за тоа дека социјалното однесување во голема мера е одредено од доминантните вредности на конкретната култура, како и од опасноста од етноцентрични интерпретации¹ на психолошките податоци не е новина за академската психологија. Областа на испитување на културносподелените и културноспецифичните особини е сè поатрактивен домен на работа на истражувачите, а се навестува и можноста за постепенa ревизија на многубројни психолошки теории низ културноспосензитивна призма. Областа во чии рамки се проучуваат варијациите на однесувањето на луѓето под влијание на различните културни контексти – меѓукултурната психологија – често се третира како мост помеѓу научните дисциплини кои се ориентирани кон истражување на

---

¹ Метаанализата на истражувањата од областа на социјалната психологија покажува дека некои законитости кои се многу пати емпириски потврдени, не може да се генерализираат во средини кои се битно различни од западната култура, од каде и потекнуваат истражувањата (Smith, 2002a).

нивото на колективитети (социологија, антропологија, биологија, лингвистика) и на психологијата којашто традиционално е ориентирана кон истражување на индивидуално ниво. Бидејќи потрагата по систематски врски помеѓу социолошките и антрополошките податоци, од една страна, и психолошките механизми, од друга, ја наметнува потребата од изнаоѓање на соодветен методолошки пристап којшто ќе кореспондира на двете различни нивоа на анализа, кусата историја на развојот на меѓукултурната психологија, може да се опише низ две водечки тенденции: огромен ентузијазам за добивање што е можно повеќе податоци кои се однесуваат на културниот контекст на многу психолошки феномени², но и растечки интензитет на дебатата околу нејзините методолошки можности и ограничувања. Посебноста на методолошките рутини на меѓукултурната психологија се огледа и во фактот дека честопати, наспроти вообичаената практика на дефинирање на научните дисциплини според предметот на изучување (содржината), многу автори сметаат дека поадекватно би било меѓукултурната психологија да се дефинира преку нејзиниот метод на истражување (Berry, 1979).

Иако клучната специфика на методолошкиот пристап на меѓукултурната психологија може да се лоцира во одредувањето на единиците на анализа, методологијата на меѓукултурните истражувања се судира со низа, само за неа специфични проблеми како што се: обезбедувањето функционална еквивалентност на варијаблите, адекватен (еквивалентен) предвод на инструментите, заштита од етноцентричност во опсервацијата и во толкувањето на наодите, како и изнаоѓање на нови статистички решенија кои оперираат на нивото на мали примероци. Овој текст ќе се фокусира на неколку методолошки проблеми кои, судејќи според критиките упатувани на неколку клучни емпириски меѓукултурни студии, претставуваат највулнерабилни точки на истражувачката стратегија во областа.

---

² На веб-страницата на Американската психолошка асоцијација – PsychINFO (<http://www.apa.org/psychinfo/>) може да се види со каква брзина расте корпусот истражувања подведени под областа меѓукултурна психологија: од 1094 записи во периодот од 1971–1975, во осумдесеттите, бројот се зголемува на 2093 (или во просек 35 на еден месец) за, во периодот од 1996 до 2000, да достигне до 6380, или 107 месечно.

Ниво на анализа: може ли психологијата без поединецот?

Психолошките дисциплини без исклучок, се фокусирани на откривање на варијации во рамките на популации кои се збир од *индивидуи*; истражувачите, и тогаш кога споредуваат просечни вредности на групи коишто потекнуваат од две различни популации, како и кога се заинтересирани за варијациите на мерките кои се однесуваат на респонденти од иста популација, располагаат со податоци кои се однесуваат на поединци.

Во меѓукултурната психологија, клучен предмет на интерес (единица на анализа) е *културата*. Таа, по дефиниција, не може да припаѓа на еден поединец, односно да се сведе на засебна индивидуа (Smith, 2002a), бидејќи е производ на типичните однесувања, вредности и норми на збир од индивидуи. Иако културата во чии рамки се социјализирани поединци не е имуна на влијанија од самите нив (бидејќи културите се менуваат под влијание на промена на индивидуите кои ја сочинуваат), јасно е дека влијанието на правецот од културата кон поединецот е многу помоќно отколку на правецот индивидуа–култура. Значи, постојат два аргумента (Berry et al., 2002) кои говорат во прилог на оправданоста на претпоставката дека културата оперира и на ниво кое е наиндивидуално. Прво, во временска смисла, културите се поотпорни на промени отколку индивидуите; наспроти промените во „членството“ индивидуи од генерација во генерација, културите и нивните институции остануваат релативно стабилни. Со други зборови, културите не зависат директно од одредени индивидуи, туку имаат своја егзистенција на колективно ниво. Вториот, уште поочигледен аргумент е дека ниту еден поединец не ги поседува сите карактеристики кои ја одбележуваат културата, односно не може да ја репрезентира целата, без остаток.

Сепак, процесот на прибирање податоци се сведува на директно испитување индивидуи за кои се смета дека припаѓаат на различни култури за, да како групни просеци, да бидат третирани како наоди кои се однесуваат на културата³. Едно логично праша-

³ За илустрација, во студијата на Хофсајд, од 1980 година (Hofstede, 2001), податоците се собирани од над 117.000 индивидуи кои живеат во 53 земји и региони. Анализата на податоците е направена преку агрегација на резултатите на испитаниците во просечни вредности коишто се репрезенти на конкретните земји, така што бројот на случаи за споредба всушност е 53. Со тоа, наодите повеќе не се однесуваат на групите индивидуи, туку на карактеристиките на културите дерибирани од нивните одговори.

ње кое се наметнува од изнесеното е која е разликата помеѓу овие две нивоа на анализа (индивидуално наспроти супраиндивидуално), кога наодите за културата и онака се добиваат од поединци. Одговорот на ова прашање е дека податоците добиваат поинаков третман во понатамошната анализа, односно во процесот на заклучување врз основа на добиените резултати за врски помеѓу варијаблите.

Кога се испитува односот помеѓу две варијабли, не може да се претпостави однапред дека секогаш постои коинциденција во односот помеѓу нив и на деветте нивоа на анализа. На пример, Diener & Diener (1995) и Diener & Oishi (2000), наоѓаат дека, кога анализата се прави на ниво на култури, постои изразено висока корелација помеѓу психолошката состојба и благосостојба (задоволство од животот и самодоверба) и животниот стандард. Со други зборови, најбогатите нации се оние кадешто постои најизразен степен на лична среќа. Но, кога се споредуваат поединци во рамките на една култура (односно кога ќе се премине на индивидуално ниво на истражување), животниот стандард станува добар предиктор за задоволството од животот во одредени средини, а во други не. Истражувањата направени во САД не откриваат врска помеѓу овие две варијабли, т.е. не постои тенденција побогатите луѓе да манифестираат поголемо задоволство од животот. Но корелацијата меѓу истите варијабли е значајна во посиромашните земји. Слично, на еколошко ниво, постои позитивна поврзаност помеѓу степенот на индивидуализам со кој се карактеризира културата и задоволството од работата (Hofstede, 2001). На индивидуално ниво, истата врска не важи секаде – Hui, Triandis и Yee (1995) откриваат дека, во Хонг Конг, лицата со изразено интернализирана колективистичка ориентација се позадоволни од работата отколку оние кои се повеќе индивидуалистички ориентирани.

Ова не значи дека одредени ефекти не може да се идентични на двете нивоа на анализа. Allik & McCrae (2004) наоѓаат дека *Big five* моделот на персонални црти, којшто е типична мерка за индивидуално ниво, се реплицира и на национално ниво, односно дека врските воспоставени на индивидуално ниво може да се третираат како важечки и на еколошко ниво.

Неопходноста од проверка на односот помеѓу варијаблите, и на еколошко и на наиндивидуално ниво, произлегува од фактот дека не постои *логичка* причина поради која може да се предвиди, однапред, во кои случаи ќе постои совпаѓање, а во кои не. Одно-

ставно, феноменот на несовпаѓање се јавува тогаш кога на двете нивоа, иста зависна варијабла се менува под влијание на различни фактори. Во споменатото истражување за задоволството од работата, врската помеѓу оваа варијабла и колективизмот/индивидуализмот на општествената заедница, во најголем дел ја одредува факторот национално богатство. Бидејќи индивидуалистичките средини се истовремено и најбогатите, јасно е дека токму таму ќе се манифестира најголемо задоволство од работата поради висината на платата, можноста за вработување и поголемата сигурност во врска со вработувањето. Но, кога од еколошко ниво, фокусот ќе се премести на индивидуално, односно споредбите се прават само помеѓу различни индивидуи, задоволството од работата многу помалку може да варира, како резултат на споменатите фактори, од едноставна причина што нивниот варијабилитет, во една иста средина, е стеснет. На тоа ниво, како релевантни детерминанти се јавуваат други фактори. Во конкретниот случај, тоа е персоналната колективистичка ориентација, бидејќи работниот контекст во Хонг Конг е така дефиниран што хармоничните меѓучовечки односи претставуваат императив за успех во работењето.

За жал, честопати, наодите од двете нивоа изгледаат атрактивни за автоматско генерализирање од едно во друго што, во најмала мера, предизвикува серија од контрадикторности во повторуваните студии. Hofstede (2001), заклучувањето од повисокото (културно) кон понското (индивидуално) ниво го нарекува *еколошка грешка* (ecological fallacy), додека пак обратниот процес – изведување заклучоци за поврзаноста на варијаблите на културно ниво, врз основа на тоа како се тие поврзани на индивидуално – *обратна еколошка грешка* (reverse ecological fallacy).

(Не)помирливоста на емичко-етичката дихотомија

Базичниот пристап кон експанаторните меѓукултурни истражувања во психологијата се состои во *споредување* на најмалку две различни култури. Низ историјата на студирање на културите во рамките на антропологијата, на социологијата или на психологијата, се провлекуваат два експлицитно спротивставени става во врска со генералната истражувачка стратегија; едниот, којшто е тесно врзан со парадигмата на културниот релативизам, е дека културите се единствени и неповторливи па, со тоа, и нив-

ното споредување е логички проблематично, додека другото гледиште, за суштински предизвик, го смета токму изнаоѓањето на компарабилни параметри кои се релевантни за сите култури, но се разликуваат од еден во друг случај.

Овој спор, чија разрешница во психологијата може да се препознае низ Windelband-овата дихотомизација на идиографски и на номотетски пристап во истражувањето (Lamiell, 1997), во меѓукултурната психологија резултира со воведување аналогна дистинкција, именувана со терминологија позајмена од лингвистиката⁴: емички (*emic*) наспроти етички (*etic*) пристап. Додека емичко е сè она што е специфично за дадена култура, етичкото се однесува на универзалните обрасци. Етичкиот пристап се стреми да развие дескриптивни системи што ќе овозможат компарации помеѓу културите. Овие споредби понатаму се ставаат во функција на објаснување на разликите на однесувањата помеѓу индивидуи од различни култури, односно служат за утврдување на степенот до кој, резултатите од психолошките истражувања, можат да се генерализираат од една до друга културна средина (Helfrich, 1999).

Наспроти тоа, приврзаниците на емичкиот пристап тврдат дека културата не може да се третира како екстерна (стимулусна) варијабла, туку како организмена, односно како интегрален дел на индивидуата која е свесна и самодетрминирана. Во таа смисла, тие тврдат дека културните фактори мораат да се испитуваат низ призмата на тоа што значат за поединецот, а не како објективни двигатели на човековото однесување.

Не е тешко да се заклучи дека, доведен до крајна инстанција, и едниот и другиот пристап, иако по различни патишта, водат кон создаен ќорсокак. Етичкиот пристап лесно може да доведе до редукционизам кој ќе продуцира исходи кои може да се споредат со огромни пакети кои личат на подарок, а внатре не содржат ништо друго освен картичка со името на испраќачот. Истражувањата со емичка ориентација пак, оптоварени со субјективност и со арбитрарност, може лесно да колабираат во практична неможност да се направат некакви генерализации за човековото однесување и доживување.

⁴ Во лингвистиката, се разликуваат фонемичка и фонетичка класификација на гласовите -фонетиката е научна дисциплина која се однесува на гласовите воопшто, додека фонеме се гласови што се користат само во конкретен јазик и во соодветни комбинации се носители на значење. Суфиксите од овие два називи се усвоени како независни термини кои се однесуваат на дистинкцијата општо наспроти специфично за дадената култура (Hofstede, 2001; Weinreich, 1988).

Спротивставеностите на овие пристапи се помирени во моделот на Бери (Berry, 1969) кој предлага обединување на општите и со специфичните прашања во меѓукултурните истражувања. Тој смета дека, во раните фази, барем онаму каде што постои претпоставена функционална еднаквост во однесувањата, манифестирани во испитуваните култури, нужно е третирање на концептите кои се истражуваат како етички, иако општоста може да е резултат на привид (*imposed etic*), за подоцна да се премине во толкување на концептите од перспектива на културата и во инсистирање на нивното емичко значење. Во третата фаза, откако се истражени специфичните значења на однесувањето од перспектива на конкретните култури, може да се премине на градење нови, повалидни општи категории од оние концепти помеѓу кои ќе се утврди сличност (*derived etic*)⁵. Така, тензијата помеѓу општото и специфичното може да се реши преку претпоставување на појдовна универзална платформа и преку нејзино докажување низ перспектива на посебностите.

Примерок: кому му припаѓа културата?

Најопшт проблем во врска со одредувањето на примерокот во меѓукултурните истражувања се однесува на тоа како да се одредат границите на тоа што е посебна култура. Најголемиот број истражувачи (на пр., Hofstede, Shwartz) ова прашање го решаваат со изедначување на границите на културата со националните граници, а овие пак со државните, занемарувајќи ја реалноста на современиот културен плурализам⁶.

⁵ Една успешна стратегија во која се обединети етичкиот и емичкиот пристап во меѓукултурните истражувања е развиена од страна на (Weinreich, 1986, 1988), кој е автор на ISA (*identity structure analysis*), метатеоретската рамка за утврдување на аспекти на идентитетот на групи и на поединци. Најпрво се идентификувани универзалните (етички) процеси на идентификација (како емпатиска, идеалистична идентификација, контраидентификација и сл.) и е обезбеден начин на кој се квантификуваат. Но конструктите, преку кои се мерат универзалните процеси, ги креираат експерти од конкретното културно милје, со цел да ги земаат предвид карактеристиките на специфичната култура (емичка компонента).

⁶ Realo & Allik (2002) i Triandis (1995) сметаат дека културните димензии во мултикултурните општества не значат ништо доколку не се земат предвид особеностите на посебните етнокултурни групи. Сличен став заземаат и други автори покажувајќи по емпириски пат, дека во одредени општествени околности, постојат колективитети кои се мошне резистентни на акултурација и се разликуваат долж димензиите од мнозинското население (Kagitcibasi, 1994; Markus & Kitayama, 1991, Kemmelmaer & Coon, 2001).

Наспроти ова решение, неколку автори жестоко се спротивставаат на поедноставувањето (Realo & Allik, 2002; Triandis, 1995) и тврдат дека во мултикултурните општества може да се очекува припадници на посебни етнокултурни групи да имаат различни карактеристики. Водени од овој став, Kagitcibasi, (1994), Markus & Kitayama (1991), Kimmelmaer & Coon, (2001), во независни истражувања покажуваат, по емпириски пат, дека, во одредени општествени околности, постојат колективитети кои се прилично резистентни на акултурација и се разликуваат долж испитуваните културни димензии од мнозинското население.

Сосема спротивна загрижа, предизвикана од истата крајно редуccionистичка равенка „нација=култра“, се препознава во критиките на Voronov & Singer (2002:476) кои тврдат дека „во денешната, без историски преседан, размена на информации помеѓу земјите и континентите, не може повеќе да се претпостави кореспонденција помеѓу географските и културните граници“, без претходна анализа на влијанието на глобализацијата врз локалните култури и обратно.

Згора на тоа, правењето примерок за нацртите во кои се прави компарација помеѓу различни култури, треба да го реши и проблемот на максимално изедначување на групите за споредба, водејќи сметка за тоа на кои супкултури им припаѓаат тие. Најекстремните скептици дури тврдат дека е невозможно да се направат изедначени примероци, во различни општествени заедници бидејќи едначењето по една релевантна варијабла речиси секогаш, ќе повлече нееднаквост во однос на друга. Draguns (1982; според Berry et al., 2002) оваа појава ја илустрира со следниот пример. Ако истражувачот сака да споредува група луѓе во Африка и во САД, а притоа тие да бидат изедначени во однос на степенот на образование, ќе треба да се соочи со тоа дека кој и да е поединец, со завршено високо образование, во Африка има далеку повисок социоекономски статус (во конкретната референтна социокултурна рамка), веројатно е многу помалку традиционалист и најверојатно има подобра слика за себе отколку испитаник со ист степен на образование во САД.

Најнакрај, иако процедурата за случаен избор на поединци во рамките на културата важи и за меѓукултурната психологија, изгледа дека, во и онака сложените околности на истражување (спроведување во повеќе земји, превод, координација помеѓу

истражувачите), таа прилично се занемарува. Тоа не би му штетело на истражувањето доколку варијансата во групите е незначителна, во споредба со варијансата меѓу групите, но, иако на прв поглед изгледа дека групите со различни културни обележја се многу различни, кога се во прашање психолошките варијабли, тоа не е секогаш случај (Poortinga – Van Hemert, 2001).

Извори на културна пристрасност: анализа на еквиваленција

Она што во една култура се третира како непотизам, за друга може да има значење на одговорност кон групата, а пак во трета – криминално однесување. Компаративноста на скоровите добиени од културно различни популации директно зависи од тоа дали е обезбедена еквиваленција на значењата, и тоа како во поглед на вербализацијата на ставките во мерните инструменти така и во поглед на конструктите коишто се мерат. Истаржувачите соопштуваат два вида стратегии што ги преземаат во врска со ова прашање. Почесто користениот метод се состои во проценување на еквивалентноста во преводот од страна на тим составен од експерти за двете култури и во анализа на степенот на нивното согласување. За жал, честопати се случува (Tittle, 1982; според Berry, 2002), експертската согласност да биде производ на нивните заеднички образовни или професионални искуства бидејќи анализите покажуваат дека е многу тешко емпириски да се потврди нивното предвидување на правецот во кој ќе се движат скоровите на одредени групи од популацијата во услови на некоја конкретна вербализација на ајтемите.

Кај вториот метод, првиот чекор којшто се презема рутински, во врска со еднаквоста на значењата на стимулусите (ајтемите) во мерните инструменти, е правењето вратен⁷ превод од страна на двајца независни преведувачи, и тоа, по можност, билингвални. Понекогаш, преведувањето бара многу висок степен на децентрање, бидејќи постојат фрази или цели ситуации кои се бес-

---

⁷ Кај вратениот превод, најпрво, еден преведувач преведува од оригиналниот јазик на вториот, а потоа тој превод се дава на друг преведувач, за да го „врати“ на оригиналниот јазик.

мислени или имаат сосема поинаква смисла, во различни култури⁸. При тоа, идеалот за адекватен превод би бил тој каде што разликите помеѓу двете верзии се сосем занемарливи. Бидејќи не постои одреден критериум за тоа колку големи разлики воопшто може да се толерираат, се препорачува задавање на двете различни верзии на инструментот на јазикот од којшто се врши преводот, на иста група испитаници, за да се утврди дали разликите генерираат систематско поместување на скоровите (Brislin, 1986; според Berry et al, 2002). Финалната проверка на еквиваленцијата подразбира задавање на двете верзии (преведената и оригиналната) на група билингвални испитаници и утврдување на можните разлики во одговарањето. Но (Bond, 1983) забележува дека треба да се биде многу претпазлив кога вака се докажува еквиваленцијата бидејќи постојат анализи кои укажуваат на несвесната тенденција на билингвалните субјекти да ги адаптираат своите одговори на стереотипот за групата на чиј јазик е зададен инструментот.

Оваа процедура, колку и да е сложена и непрактична (од аспект на тоа дека понекогаш е многу тешко да се обезбедат билингвални лица), сепак не го заштитува преводот од друг вид грешка. Често се случува, инструментот којшто е развиен во една културна средина, да вгради во себе облици на однесување што се индикатор на конкретна варијабла во една средина, а во друга не се. Ваквата ситуација тешко може да се разреши само со промена на вербалниот израз и најчесто бара исфрлање на проблематичните ајтеми од оригиналната верзија на прашалникот.

Претпазливите методолози укажуваат на тоа дека, доколку ваквата појава се регистрира за повеќе од еден до два ајтеми, многу е уместо да се постави прашањето дали воопшто инструментот се однесува на идентична и споредлива појава во двете

---

⁸ Во лонгитудиналната студија за ставовите на младите кон здравјето (Ќостарова-Унковска, Кениг и Наумовска, 2002), едно прашање во интернационалниот прашалник се однесува на тоа дали семејството поседува возило. Навидум јасното прашање бараше дополнителна анализа поради необичниот наод добиен во нашата земја дека, во селските средини, децата соопштуваат просечно поголем број возила отколку во градските. Анализата покажа дека прашањето е двојно културно пристрасно: додека во едни средини под *семејство* се подразбира нуклеарното семејство, за други тоа може да ги вклучи и роднините до трето колено. Освен тоа, за руралните средини, *возило* значи и трактор или комби (средства за работа), а не само автомобил кој се користи како превозно средство.

култури, односно, дали рефлектира идентичен концепт (конструкт) во дадените култури. Van de Vijver – Leung (2000) предлагаат неколку статистички постапки (од кои наједноставна е факторската анализа) во структурната еквиваленција на обрасците во одговарање. Критичарите на квантитативните пристапи во културната психологија со право укажуваат на тоа дека сличната корелациска матрица може да укаже на квалитативната сличност на концептот, но нема моќ да докаже дали обрасците во одговарање се, квантитативно идентичен. На пример, ако на едната група скорови $\bar{y}$ се додаде константна вредност, а другата остане непроменета, корелациите ќе останат исти (квалитативна структурна еквиваленција), но тоа не гарантира, истовремено, метриска еквиваленција, односно идентичност на нултата точка и на разликите од еден до друг интервал на скалата. Последните два услова пак, се претпоставка за компарација на групите којашто воопшто има некаква смисла. За жал, само неколку студии од понов датум обезбедуваат анализа на метриската еднаквост, со користење на LISREL анализа.

Во врска со метриската еквиваленција на инструментот се и прашањата за различната социјална пожелност на ајтемите во две различни култури, како и различната фамилијарност на испитаниците со одредени видови ајтеми, што најчесто се решава со проверка на кореспонденцијата на одговорите на два испитаника, од различна популација, но со ист вкупен скор. Ајтемите за кои ќе се утврдат разлики, подлегнуваат на приспособување или на исфрлање.

Нивоа на заклучување

Проблемите со обезбедувањето на еквиваленција и репрезентативни примероци, го зачнуваат прашањето за валидноста на заклучоците од областа на меѓукултурните компарации. Може да се каже дека генерализациите во оваа област се позиционирани на континуум кој почнува од точката на отворена можност за емпириска контрола, а завршува со точката каде контролата многу тешко се изведува. Наодите од истражувањата во кои може да се најдат аргументи за совпаѓање на концептот што се изучува во двете споредувани култури (на пример, идентични ситуации предизвикуваат идентична состојба), а инструментите дозволу-

ваат обезбедување адекватна содржинска валидност, се третираат како интерпретации од прв ред (*low-level inferences*) за кои докажувањето на валидноста е најмалку спорно. За жал, инструментите кои се репрезентативен примерок на дефиниран универзум на можни ајтеми се ограничени на тестови на знаења и, евентуално, скали на ставови.

Средното ниво на изведување заклучоци (*medium-level inferences*) бара многу поголемо внимание во врска со внесувањето на културна пристрасност, пред сè поради тешкотијата да се донесе одлука за тоа дали сферите на однесување, произлезени од концептот, се идентични за двете култури. Опасноста ајтемите кои ја опфаќаат суштината на еден конструкт во конкретна култура, во друга да бидат помалку релевантни, може да се претпостави за секое конкретно истражување, но е многу тешко да се изнајдат објективни показатели дали е тоа така или не е. Единствен начин да се заштити валидноста на заклучувањето на ова ниво, е да се биде многу претпазлив во изборот на културите за споредување; доколку постојат видливи разлики во опсервабилните репертоари на однесувањето, веројатно е дека постои несовпаѓање на обрасците на манифестација на конструктот (Berry et al, 2002).

На најиндиректното ниво на заклучување (*high-level*), валидноста е прилично спорна бидејќи наодите се однесуваат на концепти коишто се многу тешко психометриски мерливи. Најчесто, тоа се истражувања во кои агрегати од видливи разлики помеѓу културните групи се објаснуваат *post hoc*, низ психолошки интерпретации. Интересно е дека водечките класификации на културите коишто обезбедуваат рамка на толкување на меѓукултурните истражувања, се истражувањата што може да се лоцираат токму на ова ниво.

Најнакрај, останува да се забележи дека, генерално, проблемите на квантитативниот метод кои се карактеристични за другите психолошки дисциплини, не се разликуваат во суштина од тие на меѓукултурната психологија. Но е извесно дека втората е оптоварена со дополнителни извори на пристрасност за коишто е потребно огромен напор да се надминат.

(Рецензент: *проф. 9-р Виолеџа Пејроска-Бешка*)

ЛИТЕРАТУРА

- Allik, J. & McCrae, R.R. (2004). Toward a Geography of Personal Traits: Patterns of Profiles Across 36 Cultures. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 35/1, 13–28
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, H. M. & Dasen, P. R. (2002) *Cross-Cultural Psychology: Research and Application*. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press
- Bond, M. H. (1983). How Language Variation Affects Inter-cultural Differentiation of Values by Hong Kong bilinguals. *Journal of Social Psychology*, 2, 57–76
- Diener, E., & Diener, M. (1995). Cross-cultural Correlates of Life Satisfaction and Self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 653–663.
- Diener, E., & Oishi, S. (2000). Money and Happiness: Income and Subjective Well-being Across Nations. Vo E. Diener & M. Suh (Eds.). *Culture and Subjective Well-Being*. Cambridge: The MIT Press, 185–218
- Helfrich, H. (1999). Beyond the Dilemma of Cross-Cultural Psychology: Resolving the Tension between Etic and Emic Approaches. *Culture and Psychology*, vol 5/2, 131–153
- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences*. Sage Publications: London.
- Lamiell, J. T. (1997). Individuals and the Differences between Them. Vo. R. Hogan, J. Johnson & S. Briggs (Eds.). *Handbook of Personality Psychology*. New York: Academic Press, 117–141.
- Poortinga, Y. H., & Van Hemert, D.A. (2001). Personality and Culture: Demarcating between the Common and the Unique. *Journal of Personality*, 69, 1033–1060
- Realo, A., & Allik, J. (2002). The Nature and Scope of Intra-Cultural Variations on Psychological Dimensions. Vo W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hayes, & D. N. Sattler (Eds.), *Online Readings in Psychology and Culture* (<http://www.wvu.edu/~culture>), Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Washington USA.
- Singelis, T. M. (2000). Some Thoughts on the Future of Cross-cultural Social Psychology. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol. 31/1, 76–91.
- Smith, P.B. (2002). Culture's Consequences: Something Old and Something New. *Human Relations*. 55/1, 119–135
- Smith, B. P. (2002a). Levels of Analysis in Cross-cultural Psychology. In W.J. Lonner, D.L. Dinnel, S.A. Hayes & D.N. Sattler (Eds.), *Online Readings in Psychology*

and Culture (<http://www.wvu.edu/~culture>), Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Washington USA.

Smith, P.B. (2004). Nations, Cultures and Individuals: New Perspectives and Old Dilemmas. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35/1, 6–12

Triandis, H. C. (1995). *Individualism and Collectivism*. Boulder Co: Westview.

Van de Vijver, F. & Leung, K. (1997). Methods and data Analysis of Comparative resaarsh. Vo j. Berry, Y. poortinga & J. Pandey (eds.), *Handbook of Cross-cultural Psychology*, vol.1: Theory and Method. Boston: Allyn & Bacon, 257–300

Ќостарова-Унковска, Л., Кениг, Н. и Наумова, К. (ур.) (2002). *Деца и нивната добросостојба*. Скопје: Малинска

Van de Vijver, F. & Leung, K. (2000). Methodological Issues in Psychological Research on Culture. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35/2, 33–51

Voronov, M & Singer, J. A. (2002). The Myth of Individualism-Collectivism: A Critical Review. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 14, 461–480.

Weinreich, P. (1988). *Manual for Identity Exploration using Personal Costructs*. Coventry: University of Warwick, Centre for Research in Ethnic Relations

Nikolina KENIG

THE METHODOLOGICAL PROBLEMS OF QUANTITATIVE APPROACH IN THE INTEOCUTURAL PSYCHOLOGY

Abstract

The article discusses some difficulties inherent specifically to the quantitative approach in the cross-cultural studies, related with the level of analysis, sampling and linguistic and metric equivalence. The issues are illustarted by examples from existing research in the field. The analysis of the methodological problems is followed by presentation of the most common solutions and assessment of their efficacy. The paper closes with a summury of different levels of inference in the area of cross-cultural research.

Keywords: *QUANTITATIVE METHODS, CROSS-CULTURAL PSYCHOLOGY, LEVEL OF ANALYSIS, FUNCTIONAL EQUIVALENCE, CULTURAL BIAS, LEVELS OF INFERENCE.*